

Миши Бахигиев

СТИХИГЪО
и
ПОЭМАГЪО

Махачкала 1957

Миши Бахшиев

ДАГЕСТАНСКОЕ КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО

1 9 5 7

Э и книг дешенде оморет е ченд стихигьо, мэгІнигьо ве поэмагьо, комигьореки автор нувуьсди сер гуьрде эз 1932 муьн сал. Э сборник деруьт стихигьо э гьуьзет буьзуьрге Ленин, э гьуьзет партией коммунистгьо ве Ватан социалистиму.

Хэйли мэгІнигьо ве стихигьо нувуьсде оморет эз товун ве э гьуьзет дусди ве бирори миллетгьой Ватан иму ве интернационализм жофокешгьой гьемей гьуьлом. меселен стихигьо «Э хори Китай» ве угьониге.

МэгІнигьо «Богъ иму», «Агроном духдер», «Э гьирогъ нуькере» ве е чендигьойге бирмунденуьт шоре, мозолуье зиндегунире э колхозгьо, игиди ве дилбощи жофокеше жогьиле ве огьиле зенгьо ве мердгьоре э шегьергьо ве дигьгьой Догьисту. Э гьуьзет игид жофой социалистич Гьуьлбогьор Давыдова нувуьсде омори тозе поэмай автор «Игит жофо».

Э сборник дешенде омори гьемчун е ченд лирически стихигьо ве мэгІнигьо эз товун жогьили, муьгьбети, эри соймиш бирей жовоне кукгьо ве духдергьой Ватан иму, меселен мэгІнигьо «Нэхирчи», «Туй не ме», «Биё-бие» ве угьониге.

Амбаре стихигьо, мэгІнигьо ве поэмай «Игид жофо» дофус зере оморени суьфдеи гиле.

БУЪЗУЪРГЕ ЛЕНИН

Хиник бу шев, гъэдерсуъз тор,
Одомире берденбу ол
Омо сестуъ, бисдорим шор,
Буъзуърге Ленин!
Буъзуърге Ленин!

Хэсде буъруът жофокешгъо,
Хэйр жофоре миберд кесгъо,
Туъ омори эй косибгъо
Буъзуърге Ленин!
Буъзуърге Ленин!

Гъэтош туъхъмэк сэхд мираси,
Инсон буърушде мамаси,
Омори туъ кумек раси.
Буъзуърге Ленин!
Буъзуърге Ленин!

Вэхуъшд моголугъ, сере гуърд тик,
Э дес вегуърд туъфенг ве штык,
Туъ бисдори эйму кумек,
Буъзуърге Ленин!
Буъзуърге Ленин!

Партиейтуъ рэхъбери до,
Миллетгъо деш бирор бисдо,
Э дуъл моголугъ шори офдо,
Буъзуърге Ленин!
Буъзуърге Ленин!

Биренгъине гІэтоше зе,
Зинде бисдо чул пелесе,
Жун инсонгъо бисдо тозе,
Буьзуьрге Ленин!
Буьзуьрге Ленин!

Тор бугъо шев товуш бири,
Хэлгъгъой улке шори дири,
Э дуьлгъошу гъоим дери
Буьзуьрге Ленин!
Буьзуьрге Ленин!

ПАРТИЕЙ ИМУ

Хуним мэгИни, хуним дусдгьо,
Эй партией коммунистгьо,
Партией гьэлхэнд иму,
Хьохмо, гьуьвот зомонейму.

Партией иму,
ГІэзиз жун иму,
Шори ве ники,
Овурди эйму.

Партия ю э гьовхогьо,
Четинигьо ве зэхьметгьо,
Муьхькем бири веромори,
Игиде кукгьош офири.

Партией иму,
ГІэзиз жун иму,
Шори ве ники,
Овурди эйму.

Э гьуьндуьри догь пой хьовир,
Э туь марав хубе эвир,
Чумгьой туь муьвнуьт шекуьдгьо.
Тозе дигьгьо ве шегьергьо.

Партией иму,
ГІэзиз жун иму,
Шори ве ники,
Овурди эйму.

Торике дигь товуш бири,
Э етэгъгьо гИилм омори,
Э заводгьо, э колхозгьо,
Инсонгьо сохденуът шори,

Партией иму,
ГІэзиз жун иму,
Шори ве ники,
Овурди эйму.

Гуълишони девр колхози,
Жофокешгьо гьисдуът рази,
Лово хосденуът эри туь,
Муьхькем поисдет э рэхь туь.

Партией иму,
ГІэзиз жун иму,
Шори ве ники,
Овурди эйму.

МЕ ХОСДЕНУЪМ ВАСАЛЕ

Ме хосденуъм васале,
Гуьлгьо доренге хушбуй,
Колхозлуье суьмбуьле,
Вероморе пур э руй.

Ме хосденуъм инсоне,
Диренуъмге э кифлет,
Хубе корсох бирере
Э и шоре вилоет.

Ме хосденуъм инсоне,
Игид бугьо э кориш,
У бу офдой эн хуне
Ве гьемиге дуьлшориш.

Ме хосденуъм и девре,
И девр эн советире,
Гуьлишолуь сохдигьо,
Зиндегуни имуре.

Ме хосденуъм Ленине,
Бебе ве дусд хэлггьгоре
Имуре эз тенголи
Э шори овурдигьгоре.

БОГЪ ИМУ

Э ён сибдор поисдебу е дилбер.
У сибдоре келе сохди у духдер.
Гъирмизине раче сибе у чире,
Хосдегор хуьшдере эденбу доре.

Чуь ширини, лезетлуьни и сибтуь,
Вегуьрде гІэнж зеренуьмгьо эз дестуь,
Гуфди жогьил, денишире э гуьзел,
Дуь гуьл гьутунею э и сиб бемзер.

Лезетлуь гьисдиге емуьш эн и дор,
Эзи доргьо биё омбор корим, ёр,
Зиёд сохим бегьер богъгьой колхозе,
Биёрим куьнд гуьлишонлуье рузе.

Бигьил пэхьнуь бу дигь э гьэд эн доргьо,
Омбор бу емуьшгьо, бошут хуб коргьо.
Бигьил э Выставкаш сибгьой богьиму,
Э гьериш Масковиш очугъ веди бу.

Келе шори офдо э дуьл эн жогьил,
Богъ мидорим э тегьер эн жовогьил,
Жугьоб до кук ве дениши э дилбер,
Дес екире сэхд гьурдуьт кук не духдер.

Э ТОЗЕ ХОРИГЬО

Шолумире эз дури,
Фирсоренуым эри ёр,
Гуфдиренуым эз дуьли,
Варас хундере, биё.

Гъурлугъ мисохим иму,
Тозе келе хорире,
Бул булинде мубу нун,
Мивиним гьер руз шорире.

Э и тозе хоригъо,
Мидешеним келе богъ,
Мивокуним шегъергъо,
Хъэвуьзгъо э сер билогъ.

Рач буй муьдуй гъуьзуьргуьл,
Э богъ иму, э уром,
МэгІни мухуну буьлбуьл,
Э дигъ иму, э гьер ло.

Дениширем, ёр, этуь,
Биё, биё, э киме,
Виниш коргъоймере туь,
Чуьтам кошдемге туме.

Э кор трактор дениш,
Вэ э келе суьмбуьлгъо,
Туьре нивою гъичиш,
Чуь рачи инжо чуьлгъо!

Веги эз ме шолуми
Эзи тозе хоригъо,
Э лой ёрмени гъони,
Гъеми дуълме, гъем чумгъо.

МАРАЛ ДОГЪИ

Егилейгеш эило чар,
Марал догъи, марал догъи,
Пэхъни мебош, туь меги шерм,
Марал догъи, марал догъи.

Бирмун сие чумгьой туьре,
Марал догъи, марал догъи,
Гьинорлуье десгьойтуьре,
Марал догъи, марал догъи.

Бирмун гьери холинчере,
Марал догъи, марал догъи,
Раче шекуьл бофдейгьоре,
Марал догъи, марал догъи.

Бирмун бендгьой муь сертуьре,
Марал догъи, марал догъи,
Чуьн эвруьшуьм тов-тов доре,
Марал догъи, марал догъи.

Чуь рач э кул гӀэсб венуьшдей,
Марал догъи, марал догъи,
Зерей мердгьоре гирошдей,
Марал догъи, марал догъи.

Сере тик ги, э ило чар,
Марал догъи, марал догъи,
Муьгьбет мере ёровурд бер,
Марал догъи, марал догъи.

СИРОТ

Э куьндигьой Брно,
Э е чуюкле шегьерле,
Э пушой эн е хуне
Дирим иму е мерде.

И шор бисдо винире,
Э сер танкгьо нушуне,
Гъирмизине астарё,
Ве солдатгьой имуре.

Мерд видовусд э куче,
Ве пуьрси у эз солдат,
«Офицергьошму эжи,
Е не бисдоге сержант».

«Эй чуйь туьре командир»,
Пуьрси дуьл шоре танкист,
Командир бисдо веди,
Танкист белли гуьрд поисд.

Командире мерд шинохд,
Ве куьнд омо э кию,
Э командир минет сохд,
Дарав у э хунею.

«Гу гофтуьре гье инжо»,
Гуфди э мерд командир,
«Рафдениним э пушо,
Ненге мубу эйму дир».

«Гъечу буге е минут,
Инжо поит хьовиргьо»,
Видовусд у э хуне,
Песде зу ведиромо.

Ведировунд е чире,
Пучунде у э парче,
Лов сохд песде у чире,
Командириш: мунд мэхьтел.

Э парчагъ^д дебугьо,
Раче келе сирот бу,
Э у сирот вобугьо,
Буьзуьрге вождь — Ленин бу.

«Пэхьни сохдем ченд салгьо,
Сироте, терсире ме,
Эз дес беде фашистгьо,
Зобуш буге эриме».

И мерд ве гьем офицер,
Гъэл дешендуьт э еки,
«Хьовир, иму те весер,
Дусд, бирорим э еки».

БУРУГЪЧИ

Шохьонгуми, дегуърди руз,
Дарафди офдо,
Духдер денишири дип дуз,
Э лой буругъгьо.

Эжи ёр ме, эжи гІэзиз,
Эжи буругъчи,
Биё, мегьил мере гІожиз,
Биё, туь зарбчи.

Нисе дануьсдеки духдер,
Чуьйге э буругъ,
Унжо эдей шори сохде,
Буругъчи Содугъ.

Буругъ нефти-нефте дори
Лап келе шэхде,
Буругъчи сохдени шори
Эз жофой хуьшде.

Шохьонгуми, серинини,
Эдей гешде менг,
У сес мэгІни сес эн кини,
Э ён эн тегьенг?

У сес мэгІни гьисд эн нефтчи,—
Омори эз кор,
Чуь хубе мэгІнини, рачи
Гуфдирени ёр.

Эжеи туь, бургъчи ме,
Биё гу гъери,
Э туьревоз михунум меш,
Дуьл ме гъэй шори.

Шеви, шеви, астарасьош,
Эдете жесде,
Кук не духдер евош-евош,
Эдете гешде.

Шев торики, гирошди руз,
Шорут жогьилгьо,
Дениширет угьо дип дуз
Э лой буругъгьо.

АГРОНОМ ДУХДЕР

Себэхь-себэхь чумгьо хови,
Дес, руй шушде муйгьо гЮви,
У эже рафде,
Агроном — духдер?

Э гъэд зимигьой гендуьми,
Бендгьой мую эвруьшуьми,
Эдей кор сохде,
Агроном — духдер.

Чекмегьою эн мердуне,
Раче сифет эн зенуне,
Игид кор сохде,
Агроном — духдер.

Пой е минут тракторчи,
Лугьонд хиш зе: гьечи, гьечи,
Эдей бурмунде,
Агроном — духдер.

Колхоз эдей гендуьм кошде,
Бегьергьоре эй хуб дошде,
Хьэрекет сохде,
Агроном — духдер.

Эз кор сохде нис вомунде,
Э корсохгьо гГилм бурмунде,
Эй пушо рафде,
Агроном — духдер.

Ногьогъ гоф нис сохде зену,
Эз товуней хуби энун,
«Чуь агъуьлменди,
Агроном — духдер».

Э сер билогъгъой зуьмзуьми,
Э гъэд келе мэгдон зими,
Тэгрифитуй де,
Агроном — духдер.

МЭГНИ ВЕТАГЪЭЧИГЬО

Омори, Омори,
Офдои воромори,
Иму гьурзуме гуьрде,
Эдейм э чен декуьрде.

Хунденим мэГни чоргогь
Э гьирогь ковре дериегь,
Десдей ветегъэчигьо,
Десдей шоре зарбчигьо.

Э сер дериегь э дури,
Офдои веди бири,
Хов себэхьире гьишде,
Э лодка эдейм гешде.

Иму дануьсденимки,
Ватане жэгI гереки,
Эри хурдей инсонгьо,
Эри хубе консервгьо.

Омори, омори,
Э сер дериегь ворвори,
Э дериегь жэгI пур-пури,
Ченгьош гьурзум пур бири.

МОСКВА

Ме шегьергьо омбор дирем,
Э чор тараф гIуьлом бирем,
Э е жигеш ме не дирем,
Чуьн туьни шегьер, Москва,
Гуьзел, бэхдевер Москва.

Эйлонмейтуь више, богъче,
Чен е шегьери гьер куче,
Гьер хунейтуь гьисд гъэлече,
Шегьер гъэдами, Москва,
Шегьер гъоими, Москва.

Театргьо, кино, метро,
Академией эн гIилмгьо,
Эн жофокешгьоют угьо,
МэгIдон уьшуьгьи, Москва,
МэгIдон эн согьи, Москва.

Чумгьой хэлгъгьо э лойтуь де,
Келе Кремль э гъэд туь де,
Эгьул гIуьлом э дуьлтуь де,
МэгIдон эн эгьуьл, Москва,
Шегьер богъ нен гуьл, Москва.

МАХАЧКАЛА

Эйлонмейтуь богъ не богъче,
Тозе хуне э гьер куче,
Бирей туь рач, бирей келе,
Шегьер иму Махачкала.
Эй Махачкала,
Жон Махачкала.

Э ченд жире раче зугъу,
Эдейм мэгІни хунде иму,
Сес эн мэгІни келе-келе,
Э гьер куьнж туь Махачкала,
Эй Махачкала,
Жон Махачкала.

Хьэрекетуьт эри хунде,
Духдергьо эз Ахты, Хунзах,
Эз Гимри ве Ханжел-Қала,
Э школагьой Махачкала.
Эй Махачкала,
Жон Махачкала.

Зиёд бугу раче сесгьо,
Эн заводгьо, паровозгьо,
Имуш хуним келе-келе,
Одомигьой Махачкала,
Эй Махачкала,
Жон Махачкала.

ТУЬ НЕ МЕ

Эдей шенде э сер дерьёгь,
Ригазгьоре зерде менг,
Эдейм хунде мэгІни «чоргогь»,
Э сер лодка туь не ме.

Э руйтуь эдей расире,
Гуьле-гуьле товуш менг,
Руй екире деш хуб дире,
Шор биреним туь неме.

И шев ниесд гьич тор бире,
Келе товуш дуьгу менг,
Те сурои руй екире
Эри дире туь не ме.

Эдей гешде э сер дерьёгь,
Ала-ала зерде менг,
Гене хуним мэгІни «чоргогь»
Э сер лодка туь не ме.

ЛЭГЛИ

Эдет гешде э сер догъгьо,
Гелегьой гусбенд,
Чупон хундени мэгІнигьо,
Эз бенд рачте бенд.

Хундени у эй ёр хуьшде,
Ёр эжеи туь,
Дур нисдиге гешде-гешде,
Биём эки туь.

Э куьндини ёр, э ферма,
Гуьзеле ЛэгІли,
Дуьлме эён туьни, ёрме,
Хундени мэгІни.

Сес балабан ве сес мэгІни,
Рафденуьт э дур,
Шиновусде сесе ЛэгІли,
Оморени зу.

Дирени чуькле гьузире
Тэхьно э дури,
Эйчуь хьэрзо сохди ире,
Гуьрггьо мухуру.

Вегуьрдени гьузилере,
ЛэгІли э гьужогь,
Ве сес сохдени у ёре,
Варафде э догь.

Ёре дире, мэхьтел бире,
Ошугъэ чупон
Туь инжо чутьтам омори,
Соймишиме, жонь.

Ме оморем эй гуфдире
Ёр фурмуш мебош,
Эгер хосдениге мере,
Туь гье уёгъ бош!

ДЕДЕЙ

Эй, туь у ченд, у ченд салгьо,
Эз товуше гУуьлом бейхэбер, дедей,
Э гоф раби — нуькер беггьо,
Энгуьл бире, пичирейгьо, дедей!

Воку гъэргъэ гушгьойтуьре,
Шинов гофгьой балайтуьре,
Ногьогъ, дедей, туь пес бирей,
И товушире туь не дирей.

Шуьвер э гуьрг хумне зере,
Туьре эйчуь миёсд зере,
Бегем гушдтуь пулат бу,
Шуьвер кечуьк биребу!

Э ён шуьвер гЮжиз бири,
Э дес гІэдот есир бири,
Рузгьой шобот чубугълереш,
Э зир пойгьо нишишири.

Шевгьой шобот шэгІм
 э шэгІмдон эри чуь?
Э пигь не мум ченд салгьо
 сер зерей туь,
Э гоф раби — нуькер беггьо
 бенд мебош,
Фикир ди э электри,
 очмиш бош.

Дедей, очмиш бири сэхде
 энгуыл,
Октябрь сохди имуре
 шоре дуыл,
Фирегьуйт мейдугьой эн
 жун согъи,
Эй жофокеше зенгьой догъи.

Воку мижей чумгьойтуьре,
 ой дедей,
Бегьергьой эн тозе васале
 дирей?
Уни гъэлем дефдер э дес
 дери,
Духдергьойтуьш, невегьойтуьш
 лап шори!
Ишму зенгьоре ме гьони
 диренуьм,
Эгъэд хубе заводгьой
 Советиму,
Хэндее лов, шоре дуьлиш
 биренуьм,
Эз хубе коргьой игиде
 зенгьойму.
Балайтуьре эй хурде гушд
 хьэруьми,
Чуьш мисохди, э дес
 гуьрде нигъишди,
Гьонилей у фикиргьой эн овоми,
Деврон хуьшдере зери гирошди.

ЭРИ ДУХДЕРУ

Шиновит, жогъиле
 духдерун догъи,
Вегирит шолуми,
 гъуъзуьргуьлгъой богъи,
Хуб хунит ишмугъо
 и мэгІнигъой мере,
Нуьвуьсдем э дуьл
 дебирегъей мере.
Чаруьсде диренге
 ишмуре духдери,
Э ёрме оморе
 дуь жире сиротгъо:
Чуьжире э зир муьрс
 дегъишдебуьруьтге,
Ишмуре гъолок, суьсд
 гъе гъишдебуьруьтге,
У дингъо, догІотгъо,
 гІоширгъо ва бегъо
Ве гъони чуьжире
 гъисдитге ишмугъо.

Хэреб бирени дуьлме,
Лап гъуз бирени серме,
Э ёрме оморенге,
Десде-десде духдиргъо
Яздегъигъо-сиздегъигъо,
Э шуьвер рафденге.

Чуь шор бирени дуьлме,
Ве тик бирени серме,
Гьони ишмуре диренге,
Духдергьойму десде-десде,
Э рабфакгьо, э Вуз песде,
Эри хунде рафденге.

Дондунегьжи сохденуьм ме,
Оморенге э хэълме,
У гIэдотгьой дин-догIоти
Вэхьше мегьргьой эн гIэдоти,
Тикегьой гIэрс тий буьруьтгьо,
Эз тов-товие чуькле чумгьо.

Дегиш биренуьм,
Шори сохденуьм,
Ишму жогьиле хэгьеру,
Гьеждегь-бисди духдери.
Э мердевоз бир не бир,
Э е жиге хунденге.

Ме гьош дуллу биренуьм
Ве торики зеренуьм,
Э пушой чум оморенге,
Гьевдегь сала чуькле зену,
Е гIэиле э гьужогь гуьрде,
Ве дуьдуьйге эз посою
Риз гуьрде рафденге.

О, чуь уэгь биренуьм,
Хуб товуши диренуьм,
Гьинорменде хэгьергьоре,
Сэзд гуьрде руль машингьоре,
Хуб эз дуьли рэхь берденге,
Тозе гIилмгьореш хунденге.

Шиновит гуъзеле,
 дуълшоре хьовиргьо,
Еревурд мунугу
 эришму мэгІнигьс.
Имугьо имидим,
 гІэзизе хэгьеру,
Тэхьле руз ниев де,
 гуъзеле духдери.
Чуьнки у гІэзизи
 партией эн иму
Эз дуьли, эз жуни
 гъэлхэнди эриму.

КОСТА

Аул эн Нар хисиребу э догъгьо,
Бее берде хуышг биребу билогъгьо,
Пичиребу Нар э жилид, э булут,
Чумгъой инсон пур биребу эз барут.

Ки мидануьсд унжо чуме вокурде,
Тик поисде, десе гьово вегуьрде,
Жоллодгъой падшоги хунлуть
вэхуьшде,
Эденбуьруьт хэлгъэ куфде ве
куьшде.

Э дигь эн Нар зен осетин
зенд гІэил,
Эз гІэили у гІэйилле мунд соил,
У не терси эз шимшилгъой
жоллодгьо,
Вэхуьшд э пой, варафд э сер
жилидгьо.

Э гьуьндурьри догъгъой Кавказ
варафде,
Эз гуниле не вирихде, не рафде,
Э ки хэлгъгьо руй бире гуфди
Коста:
«Азад бошит!»— гуфди фирамо
песде.

Э хунхургьоревоз эри женг берде,
ГӀэлем азадире эри тик гуьрде,
Огол зе косибе хэлгъ хуьшдере,
Эри нисд сохде эз гӀуьлом дуьшмере.

Гъэлем Коста — тиж ерэгъ, тиж
бисдо,
Эловлуье гофгъо муьнуьвуьсд усдо,
Эри бирор бире у огол мизе,
Мизе эй биёвгъо шоре руз сазе.

Гьер гоф Коста тиж бу эз тиж
хэнжел,
Эри кинязгъо, хонгъо бу гӀэжел,
Угъо векенденбуьруьт лугъонде,
чолгъо,
Батмиш бу гуфдире Коста ве
хэлгъгъо.

Коста гешденбугъо рузгъо
омори,
Чуьшмей эн азади тик
воромори,
Аул эн Нар тим-тик э пой
поисди,
Дие хэлгъгъо кемер ишу
гъэд нисди.

Товуш чуьшме эз Кремля оmore
Эз сер догъгъо пиш сохди
булутгьоре,
Воромори раче емуьш
э догъгъо
Серине гӀов хурденим
эз билогъгъо.

Эз изумруд гуьнжунде гофгьой
Коста,
Чуь хуб угьо инжо вегирлюь
бисдо,
Келе шогьир — буьзуьрге кук
осетин,
Бирор лезги, эн лак, жугьуьр,
грузин.

Келе шогьир — Коста гьич
вэхд нимири,
Гьеме мэгИнигьойтуьре
э зар мигирим,
Невегьойтуьш нишрегьойтуьш
мухунут,
Буьзуьрге Костаре э ёр
миёрут.

СУХДЕ ДИГЬ

Чор тарафгьой
 эн и бисду вишеи,
Инжо дигь бу,
 Песг хунегьо эжеи?
Хунегьоре
 У фашистгьо сухундет,
Сиб доргьоре
 эз бинею векендет.

Инжо дигь бу
 жерге-жерге кучегьо,
Емуьшдоргьо,
 молгьо,
 керггьо,
 вечегьо,

Эйлонмей дигь
 гуьле-гуьле холи бу,
Савзегеи,
 пура зими хорию.

Одомигьо
 кор мисохдуьт э инжо,
Мизигьисдуьт
 жофокешгьо э динжи,
Беде фашист
 омо хэлгьгьоре гези,
Руй эн хориш
 инжо бисдо гьирмизи.

Э жигей дигь
хуърде кирпич кураи,
Согь мундигьо
е гьуьндуьре сараи.
Е тэхьно дор
эз ченд доргьо согь мунди,
Велггьой доре
зен колхози сэхд гуьрди.
ГӀэрсгьой чум зен
э сер велггьо тий бире,
Муйгьой сер зен
э нуьгьре ухшеш зере,
Вединики
амбар зэхьмет дири у,
Гьечи эз вэхд
пушоте пир бири у.
Тигьи месох
туь гӀэрсгьоре заруьнжи,
Мивокуним,
ини омори динжи.
У э ишму
гуж сохдетгьо хьэйвонет,
Мипоют тик
э пушой суд инсонет.
И сухде дигь
эз зир хокгьо мэхуьзуь,
Инсонгьо диеш хубте мизуьгьуьт,
Мивокунут
жерге-жерге хунегьо,
Э холигьо хумно мубу хоригьо.
Эйлонмей дигь
мибу боггьо ве боггьче,
Ве машингьош
мигирорут эз куче.

Э ХОРИ КИТАЙ

ХИНГАН

И догъгьо э догъгьош
гъич ухшеш нис зере,
Гъуьзуьргуьл гъич бегем
ижире буй доре!
Инжо нисд сиб богъгьо,
вишегьо ве бисту,
Кей миём эки туь
гене ме, Догъисту?
Эвир богъ гъич бегем
ижире хъуьм бире?
Инсонгъой эн игъош
е рузгор нис дире.
Белки и э хов бу,
э сирот диренуьм,
НэгI,
хов нисд,
уёгъи,
Ме мэхьтел биренуьм!
жип-жундур поисди,
Гиснее гIэиллеш
эдее гирисде.
Э жигей эн партал
пусд гусбенд вокурде,
Э Хинган инсонгъо
ижире зигъисде.
Игъо нис дануьсде
чуьниге уьшуьгъи,

Игьo гьoгь биренуьт,
 машине диреки.
Игьоре японгьoш,
 Чан-кай-шиш сохдет гьoгь,
Фэгьируьт,
 гИонинуьт
Инсонгьoй Хинган догь.
Шор бире китайгьo
 имуре диреки,
МэгIлутьми э ишу
 овурденим ники,
Гьирмизине астара
 дире э сер танкгьo,
Десгьоре тик гуьрде,
 Гуфдиренуьт:
 «Шанго!»¹

Н У Ъ К Е Р Е Й Л Я - О - Х Э

Нуькерей Ля-о-хэ,
 нуькерей Ля-о-хэ,
Кей дирей туь гьечи
 ингьэде амбар хэлгь,
Сериниш гьисдутьге
 лихьэе гIовгьoйтуь,
Юхсули, гИонини
 одоми лойгьoйтуь.
Уни у бистугьo
 хурденуьт эз туь гIов,
Инсонгьoй хоритуь
 не вэхуьшдет эз «хов»,
Эз себэхь зусери,
 те гьэргьи шохьонгум,

¹ Ш а н г о — зугьун Китай «хуб».

Чу сэгIэр кешире
эри е лугъэ нун!
Нуьшди мерд китаи
э гъэриш эн бисту,
Э кемер дегуьрди
е жундуре пусди.
Эдее фурухде
Чан-ху-а хэмзегъо,
Оммо ю нис хурде,
е тикеш эз угъо.
Чан-ху-а эдее
кемере хуьрд сохде,
Хэзеин эн бисду
гъэзенжгъоре берде,
Чан-ху-а э иму
хэмзегъо фурухде,
Эз пушо пилкегъо
вечирени хурде.
Нуькерей Ля-о-хэ,
нуькерей Ля-о-хэ,
О, мубу э лойтуьш
сурои шуьгъэм хэлгъ,
Японгъо эз ки туь
имогъой пиш бирет
Хэлгъгъойтуь маравтгу
гъич дие э хифлет!

В А Т А Н М Е

Э Китай гъисдики,
э рузгъой эн довгIо,
ГIэзизе Ватанме
сэхд эёрме омо,
ЛэгIэрэ вокурде,
хундуьм ме э тати,

Китайгъо пуърсуьрут:
«Туь коми миллети?»
Миллет ме келеи,
гъисд миллет Совети,
МэгІнире хунденуьм
э зугъун эн тати,
Ме хъэсуьл оморем
э догъгъой Догъисту,
Э мэгІдон бирори
шолуми ве дусди.

Гуфдурум ме гене
э дусдгъо-китайгъо
Бешгъэи нисди гъич
э иму миллетгъо.
Уругъо ве гъуьмуьгъ,
аваргъо ве лезги,
Хьовируьт, бирорут
гъемешу эеки.

Ве гене э ёрме
омори Догъисту,
Бирори ве дусди
гІэзизе хэлгъгъойтуь,
Э ёрме оморут
у гъуьндуьре догъгъо,
Куьллуье бегъергъо,
серине билогъгъо.

Ноябрь бисдуьмуьн
сал э ёр ме омо,
Чуь мегъиге у мегъ
мэгІлуьми э гъеме,
Автономия бисдо
э у руз э догъгъо
Деш гуьзел бисдорут
шегъергъо ве богъгъо.

Азади ве шори
оморут эриму,
Тип-темиз, хуб бисдо
эвир эн гьовойму
Уни ме диренуьм
заводгьо э доггьо,
Э хуней фэхьлегьо,
серине билоггьо.

Духдергьо вокурдет,
булиши креп-дешин,
Э рэхьгьой эн диггьо
гешдени рач машин.
Китайгьо шинире
шоре гофгьой мере,
Согьбоши гуфдурут,
гуьрде десгьоймере
«Э хори эн имуш
миёв ужире руз,
Мивегирим эгъуьле
эз бузуьрге урус.

Бул мубу э китай
парчегьо, шир ве нун,
Рэхьбери мисоху
эриму Мао-Цзе-Дун.
Хьохмей эн Ленини
мубу эйму кумек,
Дануьсденим иму
де гьич нибошим тек.
Миллетгьош э иму
э тегьер СССР,
Мибошут сэхд бирор,
мибошут бэхдевер».

Э ГЪИРОГЪ ЧОЙ

Э гъирогъ чой поисдебу,
Е раче духдер,
Э дес хуьшеде у гуьрдебу,
Гъэлем не дефдер.

«Ди беруьм ме совуйтуьр»,
Эй, духдер, Ошир»,
Э пушою куьнд оmore,
Гуфди кук гъунши.

«Ме совугъо не овурдем»,
Жугъоб до духдер,
«Ме эдеме гIове берде
Э келе эрхгъо.

Ме эдеме план норе,
Эри усдогъо,
Чуьтам колхоз гIов беруьге.
Э лой бисдугъо».

Кук шор бисдо, лап шор бисдо.
Гоф сохдки духдер,
У зиёдтеш ошугъ бисдо,
Э и инженер.

МУЪГЪБЕТ

«Весси э зир доргьо нуьшдѐ,
Вэхиз дарайм э хуне,
Илчигьойтуь эз зу нуьшдет,
Эдет сохденуьт минет.

Туь шор бие боши, духдер,
Эйтуь мозол омори,
Хосдегортуь гьисди духдир.
Омбор хубе домори».

«Дедей гъэгъри мобош эзме,
Ме э у кук нис рафде,
Еккейгере хосде дуьлме,
Э гъэд завод кор сохде.

Э у кор ме тэхсир нисдуьм,
Гьерчуь гІэйб ве э дуьл ве
Белки уре ме михосдуьм,
Рази нис бире дуьлме.

Дара гу туь э илчигьо,
Шолум беруьт эй духдир,
Инжимишиш небу ногьогъ,
Офд миѐв эри ю духдер».

НЭХИРЧИ

Себэхь-себэхь мере эйчуь,
Хэбер сохдей туь нэхирчи?
Гьечу буге зе туь гене,
Раче гьовой балабане.

Гьечунигеш ме имишев,
Не хисирем те нимешев,
Фикирме э лойтуь бири,
Эже бири эи дири?

Э ме руьхщенд сохде гьунши,
Эри чуйтуьни соймиши,
«Нэхирчини одохлуйтуь,
Эзу чуй руз мивини туь!»

Чуй гуюм ме, гоф ме ини,
Ки э иму гуьзетлуьни,
Жофой жэгичиш, жофой хьэкчиш
Эн чэкмечиш ве нэхирчиш,

Месох фикир, нибу гьичиш,
Сие чумгьо, жон нэхирчи,
Ме гуш дошдем, зе туь гене,
Раче гьовой балабане.

Хун мэгинире, хун гилмгьоре,
Эз дес меше книгьоре,
Гьул екире гуьрде иму,
Мурайм э лой эн дедейму.

БИЁ-БИЕ

Варасденге сэхде герми,
Расиренге мускат, нерме,
Виниренуым тегьенггьоре,
Эёр овурденуым ёре.

И тегьенге э кошдеки,
Э гъэд эн богъ э гешдеки,
Гоф доробу ёрме мере,
Эри хосде эй оmore.

Эриме у норебу вэхд
Гьоргой бегьер гуьрд и тегьенг
Гьул екире гуьрде-гуьрде,
Э ён дедей эри рафде.

Эжэи ту, эжэи, ёр,
Бегьер гуьрди, биё, биё,
Биё шор сох туь дуьлмере,
Веги эйтуь муьгьбетмере.

ЧАСТУШКЕГЪОЙ КОЛХОЗИ

Еки туь гу, еки ме,
Раче духдер колхози,
Биё хогъум туьре ме,
Биё месох туь нэхьси.

Мере нисе воисде,
Сие чердее жогъил,
Э ногъогъи гоф сохде,
Серлеймере динж бигъил.

Ме туьллере хосденуьм,
Жигер, жунмере хуно,
Э туь минет сохденуьм,
Биё, жон духдер, э ме.

Духдер хосде воюгъо,
Э колхоз дилбош мубу,
Эз кор посо поюгъо,
Хубе шуьвериш нибу.

Гу э ме чуй сохумге,
Соймиши ме Гъэрегуьз,
Гу метлеб туь чуйниге,
Мегъил мере туь сергъуз.

Ме михогъум уллере,
Мере хуно кор соху,
Тегъенглегъой онгуре,
Эз дуьли гъурлугъ соху.

Ме миhogъум жогъиле,
СенигIэт хуб дануьгъо,
Э зимигъо тумгъоре,
Э вэхдию коругъо.

Ме миhogъум у кукe,
Мере хуно дануьгъо,
Эри шороб, закуске
Коре шенде нeнуьгъо.

Еки туь гу, еки ме,
Раче духдер колхози,
Гоф туьре мисохум ме.
Эз ме мибоши рази.

ЗЕНГЪОЙ ДОГЪИ

Эз радио оmore сес,
Жун одоми сохдени хъэз,
У сес буьлдуьрчин эн кини?
У сес духдер эн лезгини.

Э сегъне эдей вежесде,
Гуйге эдей товуш жесде,
У раче артистка кини:
У духдер эн даргинини.

Э книг ве журнал вери,
Раче мэгІнигъой авари,
Шогъир эн мэгІнигъо кини?
Шогъир эгъуьлменде зени.

Ширин бири онгур эн богъ,
Шив зеригъо теп те ён догъ,
Агроном эн и богъ кини?
У дилбоше зен татини.

Э институт, э кафедра,
Духдер эдее дерс доре.
У духдер — духдер догъини,
У эз чулгъой гъуьмуьгъини.

Э больница лап эз муьрде,
Чендигъоре хилос сохди,
У духдир эз жэи, кини?
У духдир — духдер лакини.

Э БОГЪГЪОЙ ОНГУРИ

Э гъэд богъгъой эн онгури,
Гуъзет жофо звер бири,
Гуфдирегъой гилме сохдет,
Колхозигъо пушо рафдет.

Веровунди буле бегьер
Гьинорменде зен — Гуълбогъор
У кор сохди лап эз дуъли,
Бу гуфдире эй хэлгъ були.

Игид жофой эн колхози,
Эз коргъой туь гьисдим рази,
Варайсдет тегъенг ве дор
Э богъ звеной, эн Гуълбогъор.

Гуълбогъори нум эн игид,
Э гьер тараф у гьисд бежид.
У сохдени коре темиз,
Зуте расим э коммунизм.

ШИНОХЕ СЕС

Э сер сегъне варафд мэгІни хундегор,
Сара бала, чуйкле чумгъо, ловгъо шор.
Сер гуьрд хуб хунд мэгІнире у чуьн
буьлбуьл,
Гьер гоф духдер веромо эз дорун дуьл.

Э гушме сес дарафд, сес куьгъне шинох,
Бирден э ёрме омо у дердлуье «ох!»
Э хори эн Китай шиниребуьруьмгъо,
Э у гъызгъинлуье рузгъой эн довгІо.

Гьемин и духдер бу «ох» зеренбугъо,
Э вэхд эн Чан-Кай-Ши муьрс диренбугъо,
Етим мунде, мухунд дердлуье мэгІни,
Зэхьмет микешигеш, мумунд гье гІони.

Раче духдер гІони, жундур гешденбу,
Эй гІоширгъо у парталгъо шушденбу,
Э дуьл хуьште сэхд гуьрденбу у дерде,
Аста-аста хунденбу у гьер бенде.

Шинохдуьм ме сэхьиб гуьзеле сесе,
Чек зеруьм ме, гъимиш не сохде десе,
Шори сохдуьм, куьгъне шинохе дире,
Диеш гІэзиз хосдуьм ме Ватанмере.

ЕРЕВУРД

И ейлугъэ ёревурд,
Эйме эз жой ёр овурд,
«И ейлугъэ хуб дор туь,
Ме мидорум муьгъбете».

Десме ейлугъэ вегуьрд,
Зу-зу э серме дегуьрд,
Ейлугъ э серме вери,
Муьгъбет э дуьлме дери.

Дир диренуьмге ёре,
Гъуз гуьрденуьм ме сере,
Денишире э ейлугъ,
Дуьлме бирени очугъ.

И ейлугъэ ёревурд
Эйме эз жой ёр овурд
У дуьлпосо мебугу,
Муьгъбетмеш юре бугу.

ВОЙГЕ

Эз пилочкон воромо,
Э хунейму диромо,
Почтальон шегъери,
Ловгъюю сохде шори.

У до э ме е чире,
Э когъозгъо пичире,
Когъозгъоре лов сохде,
Войгеймере ме офдем.

Э когъозгъо дебугъо,
Буьруьт келе сиротгъо,
Сирот ёрме-эн солдат,
Ве эн дусдюю — эн сержант

Э посолей эн сирот,
Вебу эйме несигІэт:
«Дениш, дениш ёр эме,
Экинлейтуь миём ме».

НЕНУЙ-НЕНЕМ

Ненуй-ненем, ненуй-ненем,
Ала гуьзлуье духдерме,
Келе бош туь, ширин балам,
Эри никие рузгьойме.

Туьре хунде, келе сохде,
Мирасунум э хубе руз,
Туь мибоши раче духдер,
Ве гьем эгъуьлменде гІэруьс.

Мухуни туь келе гІилмгьо,
Э мердгьоревоз бир не бир,
Мибоши туь е инженер,
Е небуге хубе духдир.

Ненуй-ненем, ненуй-ненем,
Гирошдет у куьгъне девргьо,
Келе бош туь ширин балам,
Э уьшуьгъи тозе рузгьо.

БРИГАДИР

Огъили, огъили,
Омон дуълью жогъили,
Кини у, кини у,
Гуит виним эриму.

Кефчини, кефчини,
Э кор колхоз зарбчини,
Кини у, кини у,
Гуит виним эриму.

Ишори, ишори,
Эз гъемейму пушои,
Кини у, кини у,
Гуит виним эриму.

Хундени, хундени,
Ловгъююш гъе хэндеи,
Кини у, кини у,
Гуит виним эриму,

У мерд гъисди бригадир,
Хубе колхозчи эн дигъ,
Кумек бире эриму,
Хъуърметлуе дусд иму.

ЭЗ БУХАРЕСТ

Эз радио э гушме,
Дарафдени раче сес,
И мэгІнире гьеме шев,
Хунденуьт эз Бухарест.

И мэгІни е мэгІнини,
МэгІни эн шолумини,
И мэгІнире шинире,
Дуьл одоми шор бире.

Тозе жире сес доре,
МэгІни эз лой Бухарест,
Жогьил бирет, шор бирет,
Сэхибгьой эн раче сес.

Эз радиой Бухарест,
Оморени хубе сес,
У е жире сес гьисди,
Сес шолуми нен дусди.

ИГИД ЖОФО

(Поэма)

Фикир сохдем омборе вэхд,
Нуувуьсуьм е поэма,
Гешдем хэйли, гешдем ме сэхд,
Нумгьо, сюжет ве тема.

«Э же рафде, чуй гешде туй?—
Пуьрси гье ебо дуьлме,—
Воку чуме, дениш хуб туй,
Э ентуьни поэма.

Бегем келе десдон нисди,
Зиндегуни Гюлбогьор
Дефдертуьре ги нуувуьс туй,
Эгер гьисдге, туй шогьир».

Бошгу, туй гуфдире мубу,
Жугьоб дорум дуьлмере,
Тэки мере хьэвес, эшгьбу,
Нуувуьсуьм поэмаре.

Гюлбогьор, духдер Догьисту—
Келе игид эн жофо,
Хьэрекетуьм эй нуувуьсде,
Эйтуь эшгьлуье гофгьс.

Дигь эн Муьшгуьр пэхьни бире э више.
Не шев, не руз нивини у товуше,
Чуькле-чуькле хунелегьой эн гуьли,
Вогосире мундебуьруьт э хори.

Эйлонмей дигь тике-тике зимигьо
Муьлкедоргьо хэйре миберд эз угьо,
Ранжбер энжэгь хише зере, Гюв мидо,
Кемерю гьэд, божэхь марфд э худо.

Эз жомогьо шеи шовол вокурде,
Ранжбер мирафд эри зими дурунде,
Энгуьшдгьой пой медиромо эз тирох,
Эрэгь эн пушони тегьер ГІэрс мирихд.

Гьечи кешире муьрс Шоул муьшгуьри,
Дерд хуьшдере нигуфди э ошкори,
Муьгуьрд гьэгьре косиб э дуьл эн хуьшде
Кор мисохд у чор духдере эй дошде.

Еки эз у чуькле-чуькле духдергьо,
Бу чуьклеи духдер Шоул — Гюлбогьор.
Пой бирэхьне, ранг сифет ю кегьробо,
«Нун сурои кей мухури туь ебо!»

Гьечи гуфдиренбу дедей эн духдер,
Эри ферзендгьою дуьле сухунде,
Гьечи фикир мисохд бебей Шоулиш,
Кемер хуьшдере гьэд сохде э сер хиш.

Езугьлуь бу ГІэили эн Гюлбогьор
Езугь келе бирет угьо чор хэгьер
Не дануьсдет угьо чуьйге хундеи,
Эз ГІэили дебирет э гьэтреи.

Гъеле гІэилле бу эдигъ Гюлбогъор,
Эсер кифлет бебе омо беде кор,
Нун дорогор офдо э хъэлов домунд,
Амбар не кешире нечогъ бисдо муърд.

Дуьваздегъиш небиребу Гюлбогъор,
Дедей муърде, соил мундгъо чор хэгъер,
Имогъойле фикир сох туь, хундегор,
Чуьтам зигъисдетге угъо э у девр!

Юхсул мунд у сара хуней эн гуьли,
Вогосире мундебугъо э хори,
Могъбул бисдо сифет чуькле гІэилгъо,
Дуь эз еки чуькле бугъо соилгъо.

Чин келеи хэгъер — Михэл гІэрс э чум,
Пой бирэхъне, хъэсде, менде гъе э чул,
У микеши зэхъмет эри кулакгъо,
Гъуьрчуьм-гъуьрчуьм мисохд юре
мужакгъо.

Михэл деде бисдо эри хэгъеру,
Гуфдиренбу: эйшму ме нун миёрум,
Омон кирой зэхъмет гъечи кем бисдо,
Сэхъиб хори юреш бегъем нун нидо.

Вадарафдуьт еки-еки хэгъеру,
Пой бирэхъне, пара, жундур э буру,
Гъерчоришу рафдуьт эри бил зере,
Муьлкедоре — сеге эри хэйр доре.

Чуькле буьруьт гъеле десгъой Гюлбогъор,
Э у десгъо келе гъэбер варафдгъо,
Кор несохде небу духдере чоре,
Гъечи соил бире домунд э сатра.

Эз Белиджи элой Муьшгуьр сэхд гужлуь,
 Эденбу гьей сохде гІэсбе е гІэтлуь,
 И жогьил бу ранжбер эз дигь
 Хошмемзуьл,
 Мидениши э лой више фит мизе.

У оморэ э ен Муьшгуьр расире,
 Поисд, е гІоние духдере дирэ,
 Булушию пелуь-пелуь эз жуьггьго,
 ГІожиз буьруьт сие гІэрслуье чумгьо.

Пой бирэхьне, гьупи э дес, сер ю гьуз,
 У нуьшдебу э ён тохгьой эн гьэрпуз,
 Хьэрекет бу э гьэд бисду Гюлбогьор,
 Эри лугьой эн нун сохденбу у кор.

ГІэтлуь эз гІэсб хуьшдере шенд фиромо,
 Зури-зури э ён духдер куьнд омо,
 Серэ гьуз гуьрд у духдере хуб вини,
 Сиегь бугеш, сифет ю бу хун ширин.

Эз гІэили, эзир гьызгьин эн офдо,
 Сифет етим э кор эденбу сухде,
 ГІэтлуь— Довид, не пуьрсире вараси,
 Чуьжире гьэм кеширеге и косиб.

Духдер, дениш э ме гьери е кемлей,
 Меёвгу гІэйб туьре эз ме, жон гегей,
 Туь мегуки ме э кул гІэсб гешденуьм,
 Туьре хуно меш бисдугьго кошденуьм.

Туь гу э ме эз кигьоиге, духдер,
 Сифеттуьре герми эдей сухунде,
 Езугь нисди бегем э у балайтуь,
 Эз гІэили хуьрд бирени кемертуь.

Жугьоб доре недануьсд де Гюлбогьор,
Похли-похли гӀэрс тий бисдо гьелбегьел,
Очмиш бисдо ярай эн дуьл гӀэили,
Чуь zobуни, чуь гъэзоби соили!

Довид негьишд дие лербегьо дорд дуьт
Э пой вэхуьшд, у эз вожей эн гӀэсб гуьрд,
Согъ боши гуфдире, у гьей сохд гӀэсбе
Тузгьой хори дуз варафдуьт те асму.

Чуме чару сохд Гюлбогьор эй дирe,
Пар vorомo у жогьиле духдере,
Ки биё бу и кук инжо омогьo,
Шекуьл эн у домунд э дуьл Гюлбогьор.

* *
*

Амбар буьруьтгеш э Муьшгуьр гӀонигьo,
Кем нибисдо эз у дигьбон мэгӀнигьo,
Еки мухунд мэгӀни, сере гуьрде гъуз,
Екке мухунд эй биёвгьo шоре руз.

Кими мэхьэл э ён сара хунеле,
Мугуиге оморенбу сес ноле,
У сес дердлуье мэгӀнигьo мӀбисдо,
Ухшеш мизе э гьовой эн гирисде.

Е шев гьечи Гюлбогьор э хундеки,
Эз гьовош верф э тегьер эн хуьрдеки
Дер етимгьo куфде омо эз буру,
Одомигьo дироморут э дору.

Довид ранжбер фирсоробу илчингьo,
Етим, сэхьибсуьзиш гьисдге Гюлбогьор,
Эй пуьрисре разименди духдере,
Э жогьиле ранжбер эри оmore.

Э мёслэхьэт нуьшдуйт ебо хэгьеру,
Эри атказ сохде небу де чоре,
Песде угьо рази бире э еки,
Э Гюлбогьор гуфдиренуйт рэхьники.

Г I Э Р У Ъ С И

Хиник бисдо, дегуьрд гуьрвей зимисту,
Э зир верфгьо домундут богь не бисту,
Эз Эгьлеби дуз те Муьшгуьр вишегьо,
Депичире мундебуьруйт э верфгьо.

Э дигь Муьшгуьр э и сэхде хиники,
Одомигьо оморенуйт эй ники,
Оморенуйт эри берде гIэруьсе,
Дигьбонигьош кура бирет э сесгьо.

Э кул гIэсбгьо рач венуьшдет жогьилгьо,
Э сер фургун жиге гуьрдет огьилгьо,
Э сер домор раче килэхь бухоре,
Вежегь-вежегь э сес зурнов- нугьоре.

Эжи гIэруьс, ведировгу Гюлбогьор,
Эдет хьэрой сохде мердгьо ве зенгьо,
ГIэруьс э дору эдее гиристе,
Парталгьоре вокурдени варасде.

Эдет хоши гуьрде юре согьдушгьо,
Моч сохденуйт дуь екире хэгьергьо,
Пушой рафде биренуйт деш гьэлегьэл,
ГIэруьс чаруьсдени э лой эн Михэл.

Дедей нисди гIэруьсе
Хунут мэгIни гIэруьси,
Е шевле мигьмун дедей,
Е рузле мигьмун дедей.

Эз дедей чор хэгьер мунди,
Руфдениш ки чи немунди,
Хунут сэгъдушгьой эн гІэруьс:
Хунегьой дедей руфдени мунди,
Хунегьой дедей шушдени мунди
Е шевле мигьмун дедей,
Е рузле мигьмун дедей.

Е мэгІниге хунде омо игІэре,
Келе зенгьо дироморут э гІэре,
Рэхьник сохдуьт и етима гІэруьсе,
Хосдуьт эйю хубе, шорие рузе.

ГІэруьс веди бисдо э миглей эн хэлгъ,
Э пушони гІэсбгьо ейлугъ бесд Михэл,
Ижире бу кувгьне гІэдот э угьо,
У бу гьэдимие гІэдот бебегьо.

ГІэруьс, домор нуьшдуьт е рач э фургун,
ШэгІмгьо гуьрдуьт э посошу духдору,
Зурновчигьо зеруьт раче гьоворе,
Фургунчигьо гьэй сохдуьт сэхд
гІэсбгьоре.

И руз бисдо мигІид эри Гюлбогьор,
Хэгьергьоюш бисдорут лап келе шор,
Хилос бисдо эз гьули гьэровоши,
Не дануьсд у чуйниге де серкуши.

Э ХУНЕИ ШУЬВЕР

Хошмемзуьл тозе ватан Гюлбогьор,
Эйлонмею више, боггьо, те шегьер,
Мара хуно пичиребу Рубас-чой,
Шулбут, сазан мескен зерет э инжо.

Пушой себэхь сес миомо эз куче,
Мибисдо у сес балабан нэхирчи,
Зенгьой дигьи гьиште ширине хове,
Мадарафдуьт эри дуьшире гове.

Гюлбогьориш хове гьиште мадарафд,
Шир муьдуьши, говю э нэхир мирафд,
Мидировунд шире посде э хуне,
Нивоно у дие десе э чуне.

Дегиш бисдо зиндегуни Гюлбогьор,
Довид эйю бэхш миовурд эз шегьер,
Ширин-ширин гоф мисохдуьт э еки,
Эжеб игьо буьруьт эз дуьли еки!

Жогьиле зен гьеле бегьем невини,
Эзи шоре зиндегуни ширини,
Гьелем фурмуш небиребуьруьт гIэрсгьо,
Э гуш дарафденуьт усоле сесгьо.

Хэбер омо довгIогьои гуфдире,
Довид ранжбер э салдати офдоре,
Хэбер омо эри Довид эз шегьер,
Тэхьноле мунд тозе гIэруьс Гюлбогьор.

Небу инжо э куьндию хэгьеру,
Руз кор сохде, шевгьо муьнуьшд э буру.
Фикир мисохд, лово михосд эй шуьвер,
Ёрме биё и дуьлмереш эйтуь бер!

Ёр ю вогошд тозе хэбер овурде,
Никалае дие эз тэхд фушендет!
Веди бири келе чуьшмей азади,
Ватан бисдо шоре Ватан Совети!

Келе шори офдо э дуьл Гюлбогьор,
Шоре хэбер овурди эрию ёр,

Дие хилос мубу косиб эз бигор,
Гуж нисоху де гыч э хэлгъ муылкедор.

Хэгергьоймеш нун сурои мухурт,
Эри хуыште угъо хори микорут.
Пар воромо косиб-гІони дигьбоне,
Совет омо, хьуърмет бисдо чупоно!

«Охойш» — сохде нефес кеши фугьоре,
Эз чор тараф омо сес эн нугьоре,
Тик варафдуът гьирмизине гІэлемгьо,
Э зеверсер эн хунегьо, хьэетгьо.

СУЬФДЕИ ГІЭИЛ

Довид — ранжбер вокошире гьулгьоре,
Де инжимиш не сохде Гюлбогьоре,
Вегуърд хише, у вадарафд э зими,
Берд эй коште зерде тумгьой гендуьми.

Сохд хьэрекет эри куьллуе бегьер,
Бигьил сурои бу чумгьой Гюлбогьор,
Эй зуригьо миёв э хуне шори,
ГІэил миёв э и хуней ранжбери.

Ногьогъ гурунд нисе гешде Гюлбогьор,
Фикир сохде ве гьем у бирени шор,
Терсирени, дуьлюш гурунд бирени,
Эхи и суьфдеи гьэил эн уни!

Шохьонгумгьо Довид эз чул вогоште,
Гюлбогьоре эчумевоз у гешде,
Эжеи туь, чуь хэбери эз туь, ёр,
Жогьил бири, чуь рач бири Гюлбогьор!

Еки эз и рузгьо эз кор оmore,
Довид э дигь келе сесгьо шинире,

У беbei, у бирени келе шор,
Э хунeю кук овурди Гюлбогъор!

Эгер беbe гъисдиге туь, хундегор,
Туьш ужире бирей э вэхдию шор,
Бегем гъисди э и гъуьлом хубе мерд,
Не воюгъо эхуней хуьшде ферзeнд!

Э и хотур э дигъ бисдо суьгъуьдо,
Гъечи небу э вэгъдой эн мигъидгъош,
Кейвонигъо кинле воно э буру,
Эз дигъ Муьшгуьр зу оморут хэгъеру.

Косиб бугеш вараюндут гуфере,
Михэл гуфди гъэсуьлменде гофгъоре,
Куьшде омо е чогъэ гов эй шори,
Шороб тигъи бисдо инжо э хори.

Диеш гъэзиз бисдо эй ёр Гюлбогъор,
Кукe дирe, Довид биренбу лап шор,
У мугуфди: туь зу келе мибоши,
Нигълуьм хунде туьре мишно не раши

Келе гъилмгъо мухуни туь э Масков,
Туь мибоши эри хоригъо усто,
Е агроном, е инженер-машингъо,
Гъони вихде мубу хубе пишегъо.

Чуь хэългъош добу э дуьл эн ранжбер,
Хъэсрет домунд э дуьл жогъиле беbe,
Рувин гъеле дуьсалелеш нисдики,
Зеню гене тозе бордор гъисдики.

Нечогъ бисдо Довид, офдо э хъэлов,
Эз сер те пой домунд э гъэд эн элов,
Не вотовусд, муьрд нун биёр эн хуне,
Гюлбогъор куфд сер сифет ве гъутине.

Хошмемзуыл зе эй Довид войзари,
Келе зенгьо зеруыт муышде э зани,
Езугъ бисдо гене э туь, Гюлбогьор,
Мунд шуьверсуьз жогьиле зен, зен бордор,

Чуькле куклеш э сер гъужогъю вери,
И чуьжире бедмозоли, чуь кори!
Чуь мисохум, эже мурам имогъой,
Герек нисди, нирам эз инжо эжой.

Гъечи фикир сохде бие зен бордор,
Гъупи э дес гуьрде мирафд у экор,
Эри дошде, келе сохде баларе,
Нишоней эн жофо кеше бебере.

Руз шохьонгум эён нуькерей Рубас,
Дигъбонигъо щиниренуыт келе сес,
И сес буьруьж бу эз хуней Гюлбогьор,
У суьфделе бу вогошдебу эз кор.

Дерд хурд, гиризд, э ёр овурд Довиде,
Песде инжо у зенд нум эн Довиде,
Эз гьер тараф зенгъой дигьи оморут,
Эй зенде зен угъо хэшил вонорут.

Еки дедей бисдо эри зенде зен,
Еки хэгьер бире эйю чигъо берд,
Не шев, не руз тэхьно немунд Гюлбогьор,
Энжэгъ нисе рафденбу эз ёрю ёр.

Е кем келе биренге нум эн Довид,
Дедей юре хуб э гъужогъ мивегирд,
Нумтуь хубе корсох бири — мугуфди,
Миё боши туь эз бебе зиёдте.

Имогъойле гъуьмуьр дедей эйшмуни,
Зиндегуни ве метлебме ишмунит,

Хуьшдере дуьл доре, сере тик гуьрде,
Хиш не чине муьхькем э дес вегуьрде.
Мурафд э чул эри зими дурунде,
Хубе корсох эз кор нисе вомунде!

Ш О Р Е Х Э Б Е Р

Хошмемзуьл вокурдебу сипии,
Верфгьо пур бу э мейдузи, тепеи,
ГЭиллегьош эз хиники вирихде,
Эденбуьруьт э хунегьо дарафде.

Эз тов хуней эн Гюлбогьор э буру,
Эденбу сэхд ведироморенбу дуре,
Э гьэд хуне, э ён кинле гЭилгьо,
Эденбуьруьт сохденбуьруьт возигьо.

Дедей гьэриш мисохд э печ гЭтоше,
Эри хуб герм сохде домунде гЮше,
Екем тоб дит, гьони чоиш муьдуьшуь,
Гуфди дедей, денишире э ишу.

Песде чаруьсд дедей э лой пенжере,
Вини чуьтам омореге раче верф,
Ве гуфди: дие гЮрдиш не мунди,
Гьич хуб нисди эй косибгьо зимисду.

Евош эз зир чум дениши э кукгьо,
Ебо келе мибисдорутге игьо!
Эи туьтем дер хунере вокурде,
Э сер хуьшде е куьгьне шол дегуьрде,
Зу диromo хэгьергили Гюлбогьор,
Милко дедей чуькле-чуькле етимгьо.

Вэхуьшд э пой сэхьибхуне эз хори,
Э руй Милко вобу зурбое шори,

Нуыш, хэйр гердо, туь эдее хэндуьсде,
Э же бири, хэбер чи шиновусдей?

Ме эритуь шоре хэбер овордем,
Э сер нимдер нуышде Милко жугьоб до
Дигьбонигьо хьэрмэхь бирет эеки,
Колхоз кура сохдет эри кумеки.

Не вараси суьфде гофе Гюлбогьор,
МэГэноре дануьсдки бисдо у шор,
У Милкоре пуьшунд келе хуьрмет сохд,
Эз лугьонди дуьл воромо суке «ох»!

Гьовой рузиш дегуш бисдо гье бирден,
Ригаз чуьшме диromo эз турак дер,
Верфгьой хориш сер гуьрд эри хьэл буре,
Видовусдут эри туп-туп возире,
ГЭилгьой дигь, шори сохде эз герми,
Эдет куьнд биренуьт рузгьой эн гьоми.

СУФДЕИ ВАСАЛ КОЛХОЗИ

Васал, васал эн колхози куьнд бисдо,
Дигьбонигьо э богь, э чул, э бисду,
Вадарафдуьт, эй дор кошде, тум шенде,
Кулегьоре эз бинегьо векенде.

Зиёд сохде мейдузие хорире,
Колхозигьо бердуьт хубе гелире,
Инжо зенгьо пес не мундут эз мердгьо,
Хьэрекетуьт эй кор сохде э мержгьош.

Эз гЭрешу оморени сес овоз,
МэГни эри гуьрд бирей э колхоз,
И сес зени пущотегьош хунденбу,
Гириздени, заруьнжиё мэГни бу.

Имогьойле эдей хунде эй шори,
Раче гьово, гьовой хэлгьи-овшори,
Хунденигьо сес эн кини мэгIэре,
Гюлбогьор нуми хунденигьо зере.

Эй сесию кумек биренуьт сесгьо,
Дуз те више оморенуьт и сесгьо,
Гюлбогьор дуьл доре зенгьой дигьире,
Корим зу варасим келе зимире.

Гьерчуь сохдим имогьойле эймуни,
Эй биевгьо рузгьой гIэилгьоймуни,
Туь, Гюлбогьор, не терсирей гьич эз кор,
Туь бил зерей, туь тум шендей боре бор,
Э мердевоз гьич не мунде посово,
Дурфуш биринге тий э сер, эз гьово:

Туь э колхоз эй туь мозоле офдей,
Партийму норигьо рэхьэ рафдей,
Дирейгеш туь эз кесиге шефдире,
Эри дузи дузе гофе гуфдирей.

Ногьогь нисе гуфдиренуьт дигьигьо,
Гьинорменди, гIэсуьлменди Гюлбогьор,
Игид бири э кор зени, эн мерди,
Амбаргьоре э кор пушово берди.

ГИРОШДЕНГЕ ХЭЙЛИ САЛГЬО

Оморенуьт зури-зури гирошде,
Васал зимистуре посово гьишде,
ГIэиллегьо келе бире ве хунде,
Кумек бире эри бебе ве деде.

Еки э гьэд богьгьой колхоз кор сохде,
Екке эри агрономире хунде,

Е ненге эй инженери хьэрекет,
Рафдени э Масков, э Ленинград.

Эи салгьо биребуурьут шоригьо,
Хубе бегьер дорут богъгьо, хоригьо,
Келе бире гІэиллегьой Гюлбогьор,
Рувин хунде, Довид сохденбу хуб кор.

Гюлбогьор ниет сохд эй гІэруьс хосде,
Огол зере хэгьер, бирор ве дусде,
Эй вегуьрде хьэсрете эз дуьл хуьшде.
Э ён гуферей эн неве эй нуьшде.

Эри Рувин у гІэруьсиш диреду,
Хунегьореш е рач гуьлхьэк зереду,
Бигьил ебо и бичингьош варасуьт,
Э онгургьо муьнуьшиним гІэруьси.

Хубе ниет э дуьл дедей дерики,
Колхозигьо э бичингьо биреки,
Беде хэбер дарафд э гуш Гюлбогьор,
Эсер Ватан эженг омо дуьшменгьо.

ДовгІо сер гуьрд, гурунд бисдо овхьолег.
Эй азади э пой вэхуьшд вилоет,
Ергэгъ э дес десде-десде жогьилгьо
Рафдуьт э лой довгІо кукгьо эз дигьгьош.

Похли-похли гІэрс тий сохде Гюлбогьор,
Дуь хэлефе рэхъ сохд дедей те шегьер,
Песде лово хосде гуфди Гюлбогьор,
Бурайт, игид бошит, биёвошит шор!

Э РУЗГЬОЙ ДОВГІО

Ватан-дедей, ширини туь эй ферзэнд,
Эй гІуьзеттуь вэхуьшд э женг зен ве мерд
Дес бирори эдес зере ченд миллет,
Эз чор тараф эн буьзуьрге вилоет.

Урус, латыш ве игидгьой Казахстан,
Гуържи, карелл ве кукгьой эн Дагестан,
ГІәлем Ленина тик гуърде, пушово,
Рафдуът эй азади, э женг, о гьовхо.

Шев руз лово хосде эри хэлефгьо,
Диеш бежид бисдо э кор Гюлбогьор,
Гьем э гьугьэр, гьем э бичин, э зими,
Гьем э богьгьой онгур-нерме, ойзими
Чум э рэхьбу, хэбер не бу эз кукгьо,
Кей марасуь ярам и беде довгІо!

Э БОГЬГЬОЙ ДЕРБЕНД

Онгур богьгьо вадабуррат шегьере,
Жофокешгьо воровундет бегьере,
Нерме, мускат, огьодои, гуфдире
Колхозигьо тэгІриф доре, шор бире.

Э гьэд эн и келе богьгьой эн Дербенд,
Э зарбевоз корсохденуът зен ве мерд,
Эй вегуърде буле бегьер онгуре,
Эй игидгьо э фронт эй фирсоре.

Руз зимисту кура бире булутгьо,
Дегуърдебу, сиегь бире ранг гьово,
Эз лой деріегь оморенбу хиники,
Луьгегьой дор расиренбу э еки.

Кулок микешигеш биле эз десгьо,
Эз кор посо нипоисдуът гьич зенгьо,
Бее берде хорире бил мизеруът,
Ерх векенде, е хуб гІовиш мидорут.

Эз четини не терсире Гюлбогьор,
Мидебисдо у э пушой эн зенгьо,

Темиз мисохд коре звеной энү
Э мердевоз мерд мибисдорут зену.

Е руз зенгьо э богъ э кор дерики,
Руз поизи угьо богъгьо чиреки,
Эй Гюлбогъор когъоз омо эз дури,
Суйфде ловгьою шор бисдо эз шори,
Песде офдо у э гІэрей луйгенде,
Чуьтар мубу эри бала дуьл дедей!

Хэбер нисди эз дуь хэлеф Гюлбогъор,
Эй гІэйлгьо дуьлюре берди нугъор,
— Мекуьш туь хуьшдере, э духдер, тик
пой.—

Хоши гуьрде, эдей гуфдире Милко.

Гене ярай эн дуьл бирени келе,
Руз кор сохде, шевгьо зерени ноле,
Э чуь рузгьо, четинигьо, чуь коргьо,
Келе бире вороморет у кукгьо..

И Г И Д Ж О Ф О

Пулат биребей жендек Гюлбогъор,
Муьхькем бирет гьулгьой эн у э гьэд кор,
Мугуиге эз цемент не эз гьову,
Дуьруьсд сохде, бегьем бири дуьл эн у.

Тэхьно не бу э гьэд колхоз Гюлбогъор,
Эз у бэгъэй гене буьруьт дедегьо.
Вир сохдетгьо э и довгІо ферзенде,
Ве гІэйлгьо хьэсрет мунде эй бебе.

Колхоз бисдо кифлет эри Гюлбогъор.
Гьер зен инжо бисдо эрию хэгьер,
Мердгьош бирор бире, муьгуьрдуйт хоши.
—Миёв хубте рузгьо, дуьл шор мибоши.—

Омо гироснд е хэйли вэхд, е ченд сал,
Жигей зимистуре омо гуьрд васал,
Рузгьой довг'юш дие мундуьт посово,
Герме чуйшме веди бисдо э гьово.

Колхозигьо кура бире э гьэд богь,
Э зир серине дор, э ён догь,
Суйгьбет сохдут эз товун эн бегьергьо.
Эри кошде тозе-тозе тегьенгьо.

Э и суйгьбет эз нуминей эн зенгьо,
Вэхуьшд гоф сохд, теклифи до Гюлбогьор
Чуьтам бие гьурлугь буге луйгенде,
Эри эз богь буле бегьер вегуьрде.

Сипре руьшгьо, куьгьне богьбургьой
шегьер,
Дес вегуьрдуйт эри гофгьой Гюлбогьор,
Песде угьо дуй э еки дес доре,
Пушо бердуйт соревнованиере.

Эи зури иму хэбер дануьсдим,
Звенойтуь буле бегьер вегуьрди,
Тэг'ирифини богь звеной Гюлбогьор,
Э гьэд гьеме колхозгьой дигь, шегьер.

Пуч не бисдо жофой гьултуь, Гюлбогьор
Эз коргьойтуь хуькуьметиш бисдо шор.
Нум зен догьи э вилоет лов бисдо,
Э синейтуь орден Ленин уьшуьгь до.
Нум игиди омо эри зен догьи,
Ярашуьгь до э у астарай эн суьрхи.

КОГЬОЗГЬО

Руз поизи Игид эз кор вогосде,
Гьэм когьозе вини э хуней хуьшде.
Ки фирсори ярам и когьозгьоре,
Дедей э ёр овурд гене кукьгоре.

НэгI, Гюлбогъор, когъозгъо эз угъо нисд.
Могъбул мебош, Игид, туь гъич мегирис.
Туьре кукгъо амбари э вилоет,
Виниш эйтуй шолумигъо фирсорет
Кукгъой совет — салдатгъо эз Сахалин,
Колхозчигъо эз хоригъой Украин,
«Дедей иму, хэгъер иму, Гюлбогъор,
Эз игиде жофогъойтуь бирейм шор,
Гене хосденим имугъо эритуь,
Эз сал бе сал зиёд бугу гIуьзеттуь».

ГIэрсгъой шори тигъи сохде Гюлбогъор,
Чуь амбари уре бирор ве хэгъер.
Э чор тараф келе ватан Совети,
Гюлишоне Ватан социалисти.

Э Р И Ш О Л У М И

Э зал Верховный эн Совет Дагъисту
Е шохъонгум гирошдигъо зимисту,
Кура бире оморебу векилгъо,
Эз колхозгъо, эз заводгъо, эз чульо.

Инжо добу фэхълей нефти буругъгъо,
Чабан, зоотехник эз лой етэгъгъо,
Шогъир, духдир, студентгъо ве гIилмчи,
Ве дедегъой гIэил, ве гъем гъурлугъчи.

Угъо гъеме буьруьт е гоф ве е дуьл,
Эй шолуми фикир сохдуьт эз эгъуьл,
Вир бошутгу, сур бошутгу эз гIуьлом
Кире воисдеге женгъгъо, довгIогъо.

Еки-еки э трибуна варафде,
Эденбуьруьт гъовхочигъо гоф сохде,
Песде угъо Гюлбогъоре винире,
Гофгъой эн и келе зене шинире.

Зеренуѣт чек, рази бирс эз Игид,
Э пире руз э кор гьисдигьо бежид.

Муьшгуьригьо миёсд бире инжиге,
И Гюлбогьор у Гюлбогьори бегем,
Белким бовор нисохутгеш дигьигьо,
Пир биригеш, кемер тики Гюлбогьор.

Э тен Игид тозе кастум трико,
Э сиңею жерге-жерге медалгьо,
Мазоль верие десгьоре тик гуьрде,
Игиде зен догьи эдей гоф сохде.

Дедей бирем, келе сохдем дуь кукгьо,
Гуж вонорет э базуйме фашистгьо,
Амбаруѣт э гюьлом чуьн мени зенгьо,
Довгю герек нисди,— гуфдире угьо.

Бигьил согъ бу, соф бу келе ярагьо,
Бигьил келе бошут чуькле балагьо,
Бигьил гьемишелуьг бугу шолуми,
Одомигьо вуьнуѣт шори хуьроми.

И гофгьоре сэхд гуфдире Гюлбогьор,
Сере тик гуьрд; дениши э лой шегьер,
Нефес кеши, сокит бисдо дуьл Игид,
Келе гилимчи омо дес юре гуьрд.

* *

*

Не варасди и поэма,
Эз товуней Гюлбогьор,
Гьеле метлеб де э дуьлме,
Эри сохде гене кор.

Мере талант бисдоге вес,
Муьнуьвуьсуьм лугьондте,
Гьечу буки гьер гоф дуь сес,
Эй Гюлбогьор гюьзете.

АГРОНОМ

(Поэма)

I

Хиники рафд,
омо герми,
Верф хьэл бисдо эз сер зими,
Зарзарие ригаз ѳфдо,
Хоригьоре гьувот мидо.

Дегиш бисдо гьовой рузгор,
Эз догь омо раче шогьвор.
Колхозигьо э догь, дере,
Ведарафдуьт эй хиш зере.

Ченд е мегь бу е хубе руз,
Э и васал эри колхоз,
Е сэгІэтиш дир не бире,
Миёсд тум кошде оmore.

«Зу бош,
зу бош,
гьей сох шофер,
Ненге миейм э колхоз дир»,
Гуфдирени тэгІди сохде,
Жогьиле агроном-духдер.

Шофер шиширени пое,
Машин гирошдени чое.

Вохурденуыт э чум Тейло,
Келе богъгьо, келе чулгьо.

Екем дурте,
 э пойней догъ,
Эдей кор сохде е гъучогъ,
Тракторчи эз МТС,
Моториш рач дорени сес.

Дуыл инсоне сохдени шор,
Сохденутгьо э ён дигъ кор,
Станцией электри,
Ве есийв эн мотори.

Мугуиге пар веромо,
И жогъиле агрономе
«Зу бош,
 зу бош,
 гъей сох шофер,
Ненге миейм э колхоз дир».

Колхозчигъош дениширет,
Эй агроном хунеш дирет,
Чуме рэхьи гьемчун гьер руз,
Председатель эни колхоз.

Уреш кумеги воисде,
Эри эн гьер коргьо усдо,
Асант нисди, омбори кор,
Эй гьер корсох у гъисди шор.

Шиновусде сес машине,
Зу ведарафт у эз хуне,
Гъуд агрономе эй гуърде,
Ве эй келе хьурмет сохде.

Сммо дики агрономе
Дуллу бисдо гъошгъой эн мерд.

«И чуй кори,
 Руьхшенд сохдет,
И духдерлере фирсорет!»

Жогьил бу агроном,
 расди,
Мугуиге энжэгъ бисди
Сал эн и гуьзеле духдер,
Сие гьошгьо ве инчебел.

«Кумек нибу эйму эзи»,
Гуфди э дуьл хуьшде Азиз,
Оммо дес агрономе гуьрд,
Хьюьрметиш сохд недуьл-недуьл.

«Четин мубу эй туь, духдер,
Э дигь иму эй кор сохде»,
Гуфди, денишире э догъ,
Келе жендек, дуразе бигъ.

Песде э дуьл хуьшде гуфди
«Ме мугумге гьеле мерди,
Кор мердини агрономи,
Э зимигьо, э чул, неми...»

Оммо Азиз дануьсденбу
Фикиргьою гьич дуз небу.
Чуьнки э вилует иму
Бир не бири мерду, зену.

Бегем Азиз ю не дири.
Зенгьоре э кор шофери,
Бегем зенгьой догьи нисди.
Э летчики, машинисти?

Воку дергьой школаре,
Ки вомухде гьилгьоре?

Э больница бура виниш,
Хуб-хубе духдиргьо кини?

Э институт,
 эз кафедре,
Зенгьо эдете дерс доре,
Э Совет эн министргьош,
Деруьт эгъуьлменде зенгьо.

Пэхьнуь нисдуьт гьич и коргьо,
МэгIлуьмуьт э Азиз угьо,
Чуьш бисдоге эри расди,
Жогьиле агроном гуфди:

«Туь терс меди мере, леле»,
Сере гъуз гуьрд песде Тейло,
«Асант, леле, е кориш нисд,
Эй четиниме мегирис».

Бирден юш шекелуь бисдо,
Э дуьл Тейло дедей офдо,
«Агрономи биё мехун»
Гуфдиребу дедей э у.

«Биё дениш э гоф ме туь,
Кор туь нисди богъ не бисду,
Фурмуш месох,
 туь духдери,
Ве гьемиге туь нумгири».
«Дедей, биё туь шор боши,
Вероморем э товуши.

Дедей, мере гъэгьри месох,
Куьгьне гIэдоте фурмуш сох,
Медеше туь мере э чол,
ГIэйби эй ме эз комсомол.

Дедей, дан ээ четине кор,
Нисе терсире комсомол,
Э вишегьо ве э чулгьош,
Ведини кор эн жовонгьо.

Гьеле ме той шуьвер нисдуйм,
Ме кор не сохдем э бисдуш,
Оммо ме эдеме рафде,
Агрономире эй хунде.

Дедей, ээ ме гъэгьри мебош,
Туй ээ гуьлом хэбердор бош,
Дан, ки були, бэхдевери,
Э гъэд бисду, зими дери.

Гьуллугъ не сохде хорире,
Иму нивиним булире»,
Варасд гофе, гъэл дешенде,
Дедей хуьшдере моч сохде.

Гьони хунде у варасде,
Гсф Азизе шиновусде,
Мэхьтел бисдо,
 гьоше фушенд,
Хьээ не омо уре ээ мерд.

Гене э ёр духдер омо,
Гирошдетгьо четинигьо,
Чуьтам рафдиге эй хунде,
Гпэрс тигьи сохдиге дедей,
Чутам шев-руз э хундеки,
Винириге у кумеки,
Эз хьэрмэхьгьо, ээ коллектив,
Чуьтам рафдебуге э дигь,
Эй кор сохде,
 хуте бире,
Кор колхозе э чум дире.

Ишуыгъ дорут сие чумгьо,
Офдо гуйге лерз э жуню,
Гене хушдере дуыл доре,
Вокурд агроном лэгIэрэ:

«Леле, фикир мере мекеш.
Ме мивинуым четиниреш,—
Гуфди Тейло сер тик гуърче,
Эз кор одоми нис муърде»

Колхозигьо себэхьими,
Винуьруут дуз э гъэд зими,
Эдей гешде чекмее пой,
Оморигьо духдер эз жой.

II

Васал,

васал,

Хубе вэхд сал,
Дир оморейгеш имисал,
Герми дешендей э жунгьо,
Савзе холигьоют чулгьо.

Сипи бирет бэгIли доргьо,
Вераюсдет чуьн гIэруьсгьо,
Рузгьой поиз кошде хориш
Э савзе ранг бири геймиш.

Дуыл инсоне сохдени шор,
Раче дивэгI,
раче рузгор,
Омо е коргьоре дире,
Дуыл эн Тейло гурунд бире.

Эгъэд келе мейдузигьо
Гье э миглей эн зимигьо,
Жиге-жиге куле доргьо,
Вохурденуьт э чум Тейло.

«Гьечи эйчуь?—
 гуфди Тейло,
Денишире э зимигьо,—
Бегем колхоз темиз сохде,
Кулегьоре нис дануьсде.

Мешет мибошут кулегьо,
Э хиш зерей тракторгьо,
Тике-тике хэйли хориш,
Э негьогъи мимуу буш.

Гьер тикей эн и хорире,
Колхозчигьо эй хэйр дире,
Иму биё гьуллугъ сохим,
Е гьуьрчуьмеш пуч несохим».

Э гуфдирегьой агроном,
Гуш вено бригадир Сенем,
«Э и кор меш гьисдуьм рази»,
Гуфди чогуэ жогъиле зен.

Оmmo Азиз э ме мугу,
«Гьеле кулегьо мунугу,
Угьоре эй темиз сохде,
Гьеле имуре вэхд нисди».

Тейло гене чуле фегьм сохд,
Эз дуэлюю верома «ох!»
Генеш дуэлю гурунд бисдо,
Е кемсуьгигеш дануьсде.

Э жигей эн сади хьэшдод
Килограм гендуьм кошде,
Сери гектар хори зими
Сад килоле кошдет туме.

«Гьечи гьишде гьэмел ниёв,
Азизе ме винуьм ебо

Бегем нисе дануьсде у,
Гьечи норма нуьвуьсди у?»

Песде хомуш бире бирден,
Дес Сенемеш муьхькем гуьрде,
Рафд у, согьбоши гуфдире,
Э дигь Азизе эй дире.

III

Чуь зу гирошд и герме руз!
Миёсд бире диеш дураз,
Э товуши э зимигьо,
Зуте мигирошдуют коргьо.

Оммо чуьшме зу черх хурд
рафд,
Э посой эн Догьгьо дерафд,
Жерге-жерге астарাগьош,
Дуллу бисдо э сер дигьгьо.

Вогошд гусбендгьо эз геле,
Дерафд керггьо э кергелуь,
Песде омо е сес овоз,
Эз лой кино,
клуб колхоз.

Э и шохьонгум васали,
Секретарь партбюро Али,
Э лой контор колхоз омо
Э кин эн Азиз диромо.

Ини Али, Азиз нуьшдет,
Э ширине раче суьгьбет,
Э ёр овурдут рэхьбергьо,
Чуьтам гирошдеге коргьо.

«Валлагь, хьэз сохденуьм, Али,
Диренуьмки э дигь гьони,

Шори, ники, клуб, кино,
Электри э гьер хуне.

Чуь бу бегем и богъгойму,
Тике-тике зимигъойму,
Машин не трактор небу
Хори хуьрде месе пур бу».

Песде бигъгоре пучунде,
Председатель гене гуфди:
«Бегем шори нисди Али,
Буле бегьергой эн хори?»

Е кем рафде э лой сиро,
Гуфди секретарь партбюро:
«Дузи туь гуфдире гофгоь,
Диеш дениш туь пушово.

Зиндегуниму лап хуби,
Оммо бегьергойму кеми.
Гьездегь центнер семе
гьендуьм,
Зимигъойму эйчуь неду?»

Сер эн Азиз зофру бисдо,
У эз Али папрус восдо,
Сухунд, кеши, песде мугу:
«Район кумеги сохугу.

* * *

Тозе агрономе дирей?—
Пуьрси Азиз гьэгьри бире, —
Гэиллеи, духдерлеи,
Валлагь эриму болеи».

Али поисд,
дениши дуз,
Э руй председатель эн колхоз,

У куьнд омо, сере жумунд,
Душ Азизе сэхд гуьрд,
нушунд.

«Эз ме келеш гьисдиге туь,
Биё дуь гоф гуьом э туь,
Э метеле гуфдиренуьт,
Вечере поиз шуморденуьт.

Виниш ебо,
тэгИди месох,
Қоргьоюре синемиш сох,
Пенж сал негьогъ нехунди у
Зимиш кошди, дурунди у»

«Хьи-хьи, хьи-хьи,—
сохде хэндуьсд,
Азиз бигъгьореш сэхд пучунд,—
Виним гьери,
хуб гердо у,
Хубе агроном гердо у».

«Агрономгьо не гуфдирег,
Туме кем корит гуфдире,
Тэхсири кор э имуни,
Гьерчуь кошдим эн имуни.

Ини, гьонийш шиновусдем,
Нормей туме туь кем сохдей,
Гьер килой эн кем бугьо тум,
Песде э путгьо минуьшуь»...

Ихдилот э лэгИэ дери,
Тейло евошлей куфд дере,
«Диро, диро,
книгге у»,
Гуфди председатель э у.

IV

Тейло зофру гуърде сере,
Руй Азизеш хуб не дире,
Мугу:—«Гъечу гІэмел ниёв,
Эгъэд зими гиёв воров.

Кулегьоре зури-зури,
Тоймиш сохим эз сер хори,
Гъечу бу э тракторгьо,
Мешет небу куле-доргьо.

Эз гьер тикей хори зими,
Мивегирим нун гендуьми,
Қолхозчигьош хуб зигьисде,
Согъбоши мигуют эз туь».

Песде гене Тейло мугу,
«Нормей тумгьо зиёд бугу,
Гъэдерюре дуп-дуз кошде,
Миданим бегьер вегуърде».

«Гофгьой туьре шинируьм ме,
Туь хундере зу хундем ме».
Гуфди хьуьршлуь бире Азиз,
Сер хуьшдереш песде гуьрд гъуз.

Э и гофгьо гуш веноре,
Али — секретарь партбюро,
Сере жумунд, евош гуфди:
«Хьовир Азиз, туь дуз нисди!»

Председатель гъэгьр кеши,
Тегьер эждогьо дениши,
У э Тейло ве э Али,
Мугунге делуь бири.

Песде мугу у э Тейло:
«Эй духдерле, эй гЭилле,
Мере,
 мере хуте сохде,
Азизе илле воисде?»

Гурунд бисдо дуьл эн Тейло,
«Ичуь гофгьои, леле»
Песде диеш дуьл хуьрд бисдо,
Эз чумгьо гЭэрс тигьи бисдо.

Вэхуьшд э пой раче духдер,
Зу вадарафд, сэхд бисдо дер,
Хьэрой дешенд, гуфди Али:
«Туь гьич фикир мекеш, Тейло!»

Секретарь партбюро песде,
Э лой кемер гуьрде десе,
Мугу у эз Азиз: «Леле,
Бегем ижире кор бире?»

Гофгьой агроном лап дузи,
Эри хуби эн колхози,
Бегем у кулегьо, сенггьо,
Нис гьишденуьт коре посо?»

«Мегу, мегу,
 бигьил, Али
Бигьил думут сохум гьери,
Белки гоф агроном дузи,
 Белки ме бисдорум рази»

V

Э и герме менглуье шев,
Э дуьл фикир кешире,
Тейло зу-зу гешде-гешде,
Рафдени эй хисире.

«Чуь бирибу мере гьони
Сер ме эйчуь дорд доре?»
Песде чаруьсде дирени,
Сироте э пенжере.

Сирот эн ёр мигуиге,
Гуфдирени: «Сабуьр сох,
Демундеигьо бисдоге,
Муьгьбете фурмуш месох».

Муьгьбет лап гужлуье чини,
Данусдени хундегор,
«Гьеме коргьо эй никини»,
Гуфдире метелегьо.

Гьечу думут сохде Тейло,
Э ёр овурде ёре,
Хомуш бире евош-евош,
Тик гуьрдени у сере.

Эри, у эз дуьли хосде,
Хосдегоре — Захаре,
Институте варасде,
Уш эдее оmore.

Миёв Захар э эмтеэс,
Эй кор сохде инженер,
Гьердуьеки э е хьэвес,
Дуьл эн Тейло мибу шор:

И фикиргьо,
и хаёлгьо,
Э дуьл духдер дерики,
Дер эн хуне бисдо рэхьо,
Гуфди Сенем гьееки:
«Агроном,
туь мебош могьбул,

Шинов сесе э буру,
Чуь хуб, чуь рачи эвир чул.
Ведиро туь э сиро».

Тик гуьрдени сере духдер,
Хэндуьсденуьт ловгьою,
У эз дуьли шори сохде,
Тов доренуьт чумгьою.

«Нигьлим туьре тэхьно
нуьшде,—
Гуфдире зен колхози,—
Биё бурайм эри гешде,
Ве эри сохде вози».

Гьул екире гуьрде-гуьрде
Рафденуьт э лой клуб,
Эз дуьли гоф сохде зенгьо,
Чуьтам коргьо буге хуб.

Бэхдевери зиндегуни,
Э буьзуьрге улкейму,
Хьовир,
туь тэхьно нимуни,
Лап э чуькле дигьлеймуш.

Вэхи бура туь имуруз,
Э у тозе хоригьо,
Гье бийгьо суьфдеи руз,
Туьре мибу хьовиргьо.

Ки бириге э армия,
Данусдени гьелбетте,
Гьэдуьр дусди, хьовирире,
Ве дири у лезете.

Гьемин Гейло, игид иму,
Оморенки э дигьбон,

Тэхьно немунд,
могъбул немунд,
Омборгьо гуфдурут «жон».

VI

Гене очмиш бисдо себэхь,
Еки-еки э келе рэхь
Ведерафдуьт колхозчигьо,
Эри рафде э зимигьо.

Небу э инжо агроном
Гуфдиребу у э Сенем:
«Эдем рафде э эмтеэс,
Колхоз иму не муну пэс».

Тейте э эмтеэс рафде,
Эз дуьлю ох вадарафде,
Сохдени ченд жире хэёл,
Коргьоре овурде э ёр.

Э эмтеэс оморени,
КукгІэмлере у дирени.
КукгІэмле эдей гоф сохде,
Келе чумгьо сухде-сухде.

«Ме эз кесгьо шиновусдем,
Хуб нисд инжо эй агроном,
Биё, Тейло, беруьм туьре,
Ме мивуьнуьм директоре».

Шиновусде и гофгьоре,
Дуьл эн Тейло гъэгьр кешире,
Воисд лэгІэре вокуну,
Э Дон е сэхде гоф гую.

Дон вараси денишире,
Гъэгьрии Тейлоре дире,

«Тейло, мебош эз ме гъэгъри,
Эхи туь эйме нумгири.

Корме гъони диеш хуби,
Деруьм э тукуй шороби
Туьре корсохдеш нигъилуьм,
Гъемей туь мибу эвруьшуьм».

Гъул хуьшдере кеши Тейло,
«Дур пой эз ме,

бура э уло,
Бура, э ме мешет мебош
Одохлу офд миёв эй меш

Той туь нисдуьм ме кукгІэмле,
Туь эз дуьньёгъ песи гъеле,
Бура, мешет мебош э ме,
Хуьрьмет гъисди агрономе».

Рафд агроном, вечире пой,
Мерде хуно гирошд эз чой,
Дон перт бисдо,

У мэхьтел мунд,
У э хуьшде омбор домунд.

Вогошд сергъуз Дон э шегъер,
Э кин пире дедей Гевгъер.
Тейло э лой эн директор,
Директориш бисдо лап шор.

У дес Тейлоре гуьрд е хуб,
Хэндее лов э у вохурд,
Гуш дошд э гофгъой агроном,
Э дес вегурд когъоз, гъэлем.

«Шиновусдем гофгъой туьре,
Хуби, баракеллогъ туьре,—

Гуфди директор эмтеэс,—
Э ме зуте расири сес.

МэгІлуым сохди и коргьоре,
Э ме секретарь паргбюро,
Хубе секретари Али,
Азизиш де рази бири».

Лап шор бисдо дуьл агроном,
«Гьечу буге де ме бурам,»
Гуфди Тейло э директор,
Вэхьушд рафд у э лой эн дер.

Директор ю э рэхь декуьрд,
Дес Тейлореш эз дуьли гуьрд,
«Ме имидуьм, хьовир, ишму,
Ние бошит эз кор пешму».

VII

Рузгьой васал биребу герм,
Хок эн хориш гьонгьуш ве нерм
Кошдеи э зими, бисду,
Изму эденбу варасде.

Богьгьош гуйге лап исэгІэт,
Вокурдет рач савзе хэлгІэт,
Эз лой эн гьуьндуьре дсгьгьо,
Оморенбу раче шогьвор.

«Зу бош,
зу бош,
гьей сох шофер,
Ненге э кор мирасим дир»,
Гуфди Тейло шори-шори,
Бирмунде э кошде хори,

Омо раси Тейло э дигь,
Тозе коргьо бисдо веди,
Э мейдузи эн хоригьо,
Сес сохденуът тракторгьо.

Э пушо рэхь эи агроном,
Али парторг ведиромо,
Не Азизиш гъэгьр не кеши
Эз Тейло гуфди «Согъ боши!

Гъэгьри мебоши туь духдер ме,
Келемердуьм имогьой ме,
Э кумеки екиревоз,
Кор мисохим эри колхоз».

Секретарь партбюро Алиш,
Э ихдилот бисдо гъэриш,
Песде гьерсешу хэндуйсде,
Рафдуът э лой тозе бисту.

VIII

Гирошд васал, омо гермиш
Расируът рач бегьергьо,
Зерде гендуьм рафд эз зими,
Э дигь ве э шегьергьо.

Колхозчигьо ве агроном,
Э дуьл гуьрдуът хэёле,
Эри биёвгьо гьеминон,
Зиёд сохде тэхуьле.

Э чуй тегьер биё буге,
И метлебе эй сохде,
Шевиш, рузиш раче духдер
Эдебу книггьо хунде.

Э гъэд келе богъ емуьшиш,
Поисденге у сер тик,
Суьфде э чул мидениши,
Песде э тозе книг.

Тозе книге нуьвуьсди,
Хундегор эн колхози,
Терентий Мальцеви, расди,
Эзу, бирейм лап рази.

Синогъи эн уре дануьсде,
Гировунде э колхоз,
Тейлоре гьечу воисде,
Азизеш э уревоз.

Хубе фикир эй хубе кор,
Э дуьл духдер дерики,
Оморени сес эн мотор,
Бирден, нэхэбереки.

Оморени, куьнд бирени,
Э ён хуне грузовик,
Чумгьой эн духдер дирени
Е кук поисди тим-тик.

Бовор нисе сохде суьфде,
Тейло э чумгьой хуьшде,
Шор бире, хэндуюьсде песде,
Бирден хьэрой дешенде:

«Захар, Захар, кош оморей,
Чум ме э рэхь туь дебу,
Лэгъэр бирей, келе бирей,
Биё э хуне ёбо».

Чумгьой шогьбалути Захар,
Денишируьт э Тейло:

«Чуь рач, чуь хуб бирей
духдер»
Гуфди э дуьл мозоллуь.

Хосдегоргьо гьердуь еки,
Гуфдурут метлебгьоре,
«Лап хуб мизигьим э еки»,
Дешенде гьэл дусдире.

* *
*

Рузгьо эдет гиросденуьт,
Оморенуьт тозегьо.
Жовонгьо эдет рафденуьт,
Эки бебе, дедегьо.

Чуме рэхьбу дедей Хонум,
Э духдер денишире,
Ини, вини у э хуне,
Духдер ве доморе.

«Чумгьой дедей сипи бири.
Эжеб туь оморей?»
Томоше сохд песде вини,
Раче балай доморе.

Тар бисдорут чумгьой эн зен,
ГIэрсгьой шори тий бире,
Моч сохде духдере эзел,
Гьэл гуьрд песде доморе.

СЕРНОМЕ

Буьзуьрге Ленин	3
Партией иму	5
Ме хосденуьм васале	7
Богъ иму	8
Э тозе хоригъо	9
Марал догъи	11
Сирот	12
Буругъчи	14
Агроном духдер	16
МэгІни ветэгъэчигъо	18
Москва	19
Махачкала	20
Туй не ме	21
ЛэгІли	22
Дедей	24
Эри духдеру	26
Коста	29
Сухде дигъ	32
Э хори Китай	34
Ватанме	36
Э гъирогъ чой	39
Муьгъбет	40
Нэхирчи	41
Биё-биё	42
Частушкегъой колхози	43
Зенгъой догъи	45
Э богъгъой онгурн	46
Шинохе сес	47

Еревурд	48
Войге	49
Ненуй-ненем	50
Бригадир	51
Эз бухарест	52
Игит жофо (п о э м а)	53
Агроном (п о э м а)	73

Миши Бахшиев

СТИХИ И ПОЭМЫ

(На татском языке)

Обложка и титул *В. Лецинского.*

Редактор *Р. Разилов.*

Художествен. редактор *Е. Омельченко.*

Техн. редактор *В. Кулиш.*

Корректор *А. Семендуев.*

Сдано в набор 7/V-1957 г. Подписано в печать 2/VIII-57 г.

Форм. бум. 70x921/32. Бум. л. 1,5. Усл. печ. л. 3,51.

Уч.-изд. л. 3,44. С02323. Тираж 500. Цена 1 р. 70 к.

Дагестанское книжное издательство Министерства культуры ДАССР.

Махачкала, ул. Маркова, 55. Зак. № 607.

Типография им. С. М. Кирова Министерства культуры ДАССР,

Махачкала, ул. Маркова, 51.

Цена 1 р. 70 к.

СТИХИ И ПОЭМЫ

(На татском языке)